

بررسی نحوه توزیع زیرساخت‌های مکانی - فضایی تحقق‌پذیری شهر خلاق با استفاده از مدل‌های تحلیل چند شاخصه (MADM) محدوده مطالعه: کلان‌شهر تهران

محسن شبستر^{1*}، شهاب‌الدین عیسی‌لو²، ندا امیری دوماری³

1- دانشجوی کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی توسعه منطقه‌ای دانشگاه علامه طباطبایی تهران (نویسنده مسئول) m.shabestar@atu.ac.ir

2- دانشجوی کارشناسی ارشد مهندسی شهرسازی دانشگاه علامه طباطبایی تهران shahabisaloo@yshoo.com

3- دانشجوی کارشناسی ارشد مهندسی شهرسازی دانشگاه آزاد اسلامی کرمان nedaamiri919@gmail.com

چکیده

در طول سالیان اخیر ضرورت توجه به رشد و توسعه مدیریت شده شهرها، الگوواره‌های نظری جدیدی را به ادبیات علوم فضایی وارد نموده است. یکی از این الگوها، رویکرد شهر خلاق است که جای خود را در علوم شهری و منطقه‌ای باز کرده است. این جریان برنامه‌ریزان و مدیران شهری را به سمت تحقق توسعه پایدار شهرها با رویکرد شهرخلاق سوق داده است. از میان شاخص‌های تحقق شهرخلاق، زیرساخت‌های مکانی- فضایی در دو دسته عمومی (اماکن تفریحی، اقامتی و کسب و کار) و اختصاصی (اماکن تاریخی، مذهبی و...) به عنوان بستر مکانی و رکن اصلی بشمار می‌آیند که برنامه‌ریزی نیل به توزیع مناسب آن در پهنه‌های شهری نیازمند بررسی نحوه توزیع کنونی زیرساخت‌ها، تعیین کاستی‌ها و شناسایی اولویت‌های برنامه‌ریزی شهری است تا بدین‌وسیله اقداماتی مشخص برای توزیع بهینه امکانات و فرصت‌های مناسب‌تر در جهت توسعه یکپارچه شهری فراهم آید. به همین منظور در این مقاله به مطالعه مناطق 22 گانه کلان‌شهر تهران با استفاده از داده‌های کمی پرداخته شده است. ماهیت پژوهش کاربردی، از نظر فرآیند، توصیفی- تحلیلی و نحوه گردآوری داده‌ها در دو بخش اسنادی- کتابخانه‌ای و میدانی انجام گرفته است. برای بررسی اختلاف و نحوه توزیع زیرساخت‌ها در بین مناطق از تکنیک‌های اسنادی- کتابخانه‌ای و میدانی انجام گرفته شده و برای دستیابی به نتیجه نهایی این تکنیک‌ها، از روش COPLAND برای رتبه‌بندی مناطق استفاده شده است. سپس به منظور نمایش یافته‌ها، از ابزار GIS بهره‌گیری شده است. نتایج حاصل از این پژوهش حاکی از آن است که مناطق 1 و 3 بسیار مناسب و مناطق 18 و 19 دارای شرایط نامطلوب هستند. لذا با استفاده از نتایج حاصل مناطق نامناسب به عنوان مناطق هدف و دارای اولویت برنامه‌ریزی شناخته شده و در امر برنامه‌ریزی نیز سناریوهای لازم و مرتبط با شرایط خاص منطقه ارائه شده است.

واژه‌های کلیدی: شهرخلاق، برنامه‌ریزی شهری، زیرساخت مکانی- فضایی، مناطق شهری، کلان‌شهر تهران.

مقدمه

در جهان آینده، خلاقیت ضرورت است، به عنوان چیزی که باید باشد، نه چیزی که بودنش خوب است. بین شهری شکوفا و سرزندگی بخش خلاق آن شهر، رابطه مستقیم وجود دارد (پیشگفتار طرح خلاق تورنتو).

شهر خلاق مهم ترین نماد اقتصاد و فرهنگ برای شهرها با هر اندازه و مقیاسی می باشد. از ویژگی های عمومی هر شهر خلاق این است که مکانی جذاب برای کار کردن و زندگی شهروندان خود (به خصوص برای نسل جوان)، مکانی جذاب برای گردشگران (صنعت توریسم)، توانمند در شکوفایی بخش های مختلف اقتصادی (از راه به کار گیری تکنولوژی و مدیریت صحیح آن) باشد [1].

این شهرها به دلیل اهمیت زیبایی شناختی و توانایی آن برای پرورش قوه ادراک و ارتباطات مورد احترام است. جایی که تنوع فرهنگی غنیمت شمرده شده و بیان خلاقیت در تمام اشکال آن مورد تشویق قرار می گیرد. مردم می توانند در زندگی روزمره خود از فعالیت های خلاق لذت ببرند. داشتن شهر خلاق، نهایت آرزوی هر جامعه مدرنی است. شهر خلاق فضایی است که در آن فعالیت های نوین رخ می دهد. شهر خلاق در قرن بیست و یکم به معنای شهروندان خلاق است. در این شهر مسئولان شهری خدمات همگانی و زیر ساخت های اجتماعی و اقتصادی را به موثرترین، کاراترین و جدیدترین روش ممکن ارائه می نمایند. شهر خلاق نه تنها فضایی است که خلاقیت در آن رشد می نماید بلکه سازماندهی و مدیریت آن به طور خلاقانه طرح ریزی می گردد. شهری که بتواند به شکلی خلاقانه استعداد همکاری جمعی را در راستای ارائه خدمات بیشتر به کار گیرد، موفق ترین شهری در این قرن خواهد بود. بحث شهر خلاق با تغییر رویکردهای سنتی، بسته و سلطه طلبانه به شهر و مدیریت شهری، محیط و بستری فراهم می کند که در آن مسائل شهری به صورت خلاقانه و با تفکر جمعی صاحبان اصلی فضاهای شهری یعنی شهروندان و صاحبان مشاغل، در کنار مدیران و برنامه ریزان شهری مورد بررسی قرار می گیرد و برای حل معضلات پیش روی شهر و بهبود شرایط زندگی در محیط های شهری، افراد ذینفع و دارای مسئولیت در کنار هم فعالیت می کنند و به واسطه این فعالیت، از نتیجه آن در ارتقای کیفیت های محیطی شهر و افزایش میزان زیست پذیری و ارتقای کیفیت زیستن در محیط شهر بهره می برند.

شرط تحقق چنین امری در ایجاد امکانات خلاق محور می باشد. این امکانات به جذب و نگه داشتن افراد و هنرمندان خلاق کمک کرده و محیط مطلوبی برای توسعه کار خلاقانه آنها به وجود می آورد، فضاهای هنرهای عملکردی، صنایع خلاق، مسکن محل کار و زندگی، مراکز همگرایی و مکان های سوم از جمله برخی از ساخت ها و امکاناتی هستند که طبقه خلاق در جست و جوی آنها می باشند.

مکان های سوم یا فضاهای سوم اصطلاحاتی است که در مفهوم اجتماع سازی به کار گرفته می شود و به محیط اجتماعی اطلاق می شود که مجزا از دو محیط مرسوم خانه و مدرسه می باشد. به باور اولدبرگ مکان های سوم برای جامعه مدنی، دموکراسی، مشارکت مدنی و تثبیت احساس متعلق به مکان بسیار موثر هستند. به باور وی مکان اول، به خانه اطلاق می شود، مکان دوم محل کار است که افراد بیشتر وقت خود را در آن سپری می کنند. مکان های سوم نیز ستون های زندگی اجتماعی هستند که روابط متقابل را خلاقانه تر و گسترده تر تسهیل و پرورش می دهند [13].

مکان هایی که بتوانند روابط متقابل اجتماعی را ارتقاء بخشند، گفتمان های عمومی را پرورش دهند و اجتماع محلی را تقویت سازند. نمونه هایی از چنین مکان هایی شامل کافه ها، مراکز اجتماع، کتابخانه ها و کتاب فروشی ها می شود.

از طرفی باید اذعان نمود که در هر صورت اقتصاد و خلاق قویا با مفهوم مکان پیوند دارد و در مقیاس های فضایی مختلف از «شهر های خلاق»، «محدوده های خلاق» و «امکانات خلاق محور» کاربرد یافته است. ضرورت چنین موضوعی می تواند جهت بخش اقداماتی مؤثری در حوزه برنامه ریزی و مدیریت شهری را منجر شود. لذا گام نخست چنین امری بررسی نحوه توزیع این اماکن و عوامل و زیرساخت های مکانی در مناطق شهری بمنظور شناسایی کاستی ها و رفع آنها در جهت تحقق و خلق شهرهای

خلاق است. کلان‌شهر تهران با شرایط اقتصادی-اجتماعی مناسبی می‌تواند با برنامه‌ریزی مدون و مدیریت مناسب به هدف شهر خلاق و در پی آن درآمد پایا و توسعه پایدار نایل آید.

این پژوهش در پی آن است که با توجه به چشم‌انداز کلان‌شهر تهران که بیان می‌دارد "تصویر شهر به شهر دانش‌بنیانی که هویت ممتازش، هویت دانشی و فرهنگی است تبدیل گردد، مسیر تغییر یعنی چگونگی و رویکردهای خلاقانه و نوآورانه تهران را به سمت چشم‌انداز هدایت نماید" که در این مسیر ضمن بررسی نحوه توزیع زیرساخت‌های مکانی-فضای شهر در مناطق 22 گانه به اولویت‌های منطقه‌ای دست یابد تا گامی در جهت تحقق بخشی اهداف نیل به توسعه شهری خلاق فراهم سازد.

مبانی نظری

خلاقیت زیباترین و شگفت‌انگیزترین خصیصه انسان است. نگاه کردن متفاوت به مسائل و رسیدن به یک راه حل جدید همان چیزی است که عموماً از آن به خلاقیت تعبیر می‌شود. خلاقیت در حقیقت فرآیندی است که در ذهن فرد خلاق اتفاق می‌افتد و حاصل آن شکل گرفتن یک ایده جدید یا یک راه حل ابتکاری است. امروزه اهمیت خلاقیت و نقش زیربنایی آن در کلیه مسائل زندگی برای همگان آشکار گشته است. لازمه هرگونه تحول، پویایی و حرکت، خلاقیت است. بنابراین اغراق نیست اگر بگوییم انسان در کلیه پیشرفت‌هایش مدیون تفکر خلاق است [2].

شهر خلاق، استعدادها را شناسایی، پرورش و جذب می‌کند و امکان تداوم آن را نیز فراهم می‌آورد. در واقع مفهوم شهر خلاق را می‌توان رویکردی جایگزین برای احیای شهری و تفکری جایگزین برای نگاه به شهر دانست. به عقیده برخی ممکن است اقتصاد و به عقیده برخی دیگر رفاه اجتماعی مهم باشد. اما، باید دانست که نقطه کانونی شهر خلاق فرهنگ، آموزش، جو یا فضای خلاقیت است. خلاقیت در احیا و توسعه مجدد شهری بسیار مهم است به عبارتی دیگر شهر خلاق تغییر از تولید کارخانه‌ای به تولید فکری یا خلاق و دوری از رویکرد دولت محوری به حکمروایی یا همکاری مابین دولت، شرکت‌ها و NGO هاست [14].

از ویژگی‌های شهر خلاق آن است که مکانی جذاب برای کار کردن و زندگی شهروندان خود بویژه نسل جوان و مکانی جذاب برای گردشگران است [1]. در چنین شهری فرهنگ و خلاقیت به صورت متمرکز با هم تلاش می‌کنند که صنایع خلاق و فرهنگی را تحریک کنند و شهر را به یک سطح بین‌المللی ارتقاء بدهند و به جذب سرمایه و طبقه خلاق بپردازند. استراتژی شهر خلاق همکاری و تعامل در درون ارکان سیستم مدیریت شهری برای پرورش نوآوری در تمام اجزای سیاست‌ها، برنامه‌ها و خدمات است بطوریکه ایده‌های فنی، فرهنگی و هنری اجازه رشد و نمو دارند و با دیدگاه‌های بسته مورد هجوم قرار نمی‌گیرند. استراتژی شهر خلاق ایفای یک نقش رهبری در بین تمام اجزای سیستم شهری است و طوری جهت‌گیری شده است تا در پیدا کردن روش‌های کارآمد برای ایجاد یک محیط همکاری و تعامل و دعوت از شهروندان برای مشارکت در فعالیت‌های فرهنگی باشد.

نظریه پردازان شهر خلاق

ریچارد فلوریدا در سال ۲۰۰۲ اولین کتاب خود را تحت عنوان creative class منتشر کرد و پس از آن در سال ۲۰۰۵ کتاب دیگری را برای تکمیل مباحث منتشر ساخت. وی در این کتاب از نخبگان خلاق در جامعه، که جمعی از نیروهای حرفه‌ای، علمی و هنرمند هستند نام می‌برد که حضور آنها پویایی فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی به ویژه در نواحی شهری ایجاد می‌کند. نخبگان خلاق شامل افراد فعال در حوزه‌های علوم و مهندسی، معماری و طراحی، آموزش، هنر، موسیقی و تفریح هستند که کارکرد اقتصادی آنها، ایده‌های جدید، فناوری نوین و محتوای نوآورانه جهان امروز را ایجاد می‌کنند.

در نتایج حاصل از پژوهش ریچارد فلوریدا و همکارانش در رابطه با مطالعاتی که بر روی گروه‌های هدف در پترزبورگ انجام شد، اعضای گروه‌های هدف، بیشترین تأکید را بر امکانات یکپارچه گذاشتند و فرصت‌های اقتصادی و سبک زندگی را در انتخاب

یک مکان، ضرورتاً تکمیل کننده همدیگر می‌دیدند. در حقیقت از بعضی از لحاظ آنها بر کیفیت تفریحات و محیط بیش از بازار کار در انتخاب مکان برای زندگی تاکید می‌کردند. اعضای گروه‌های هدف امکانات را به صورت موارد زیر تعریف می‌کردند:

- وجود تعداد زیادی از افراد جوان و فعال
  - دسترسی زیادی به بازه وسیعی از فعالیت‌های فضای باز
  - فعالیت‌های موسیقی پرشور یا بازه وسیعی از فرصت‌های موسیقی زنده
  - وجود بازه وسیعی از تجربیات زندگی شبانه (Night-Life) شامل گزینه متعدد بدون الکل
  - یک محیط سالم و تمیز وجود تعهد برای حفظ منابع طبیعی برای تفریح و لذت
  - وجود سبک زندگی همساز با جوان (Youth-friendly) و حامی تنوع (Diversity)
- شواهد رو به افزایشی وجود دارند که نشان می‌دهند با وجودی اینکه امکانات هنوز مهم هستند اما کم‌کم جای خود را به فعالیت‌های غیررسمی‌تر، باز، همه شمول و مشارکتی می‌دهند. کارگران خلاق بازه وسیعی از این چنین فعالیت‌هایی شامل امکانات و فعالیت‌های فضای باز (مانند قایق سواری، دوچرخه سواری و صخره نوردی) و سایر فعالیت‌های مربوط به سبک زندگی (مانند محل‌های اجرای موسیقی زنده و پرشور، رستوران‌های فضای باز، سوپر مارکت‌های ارگانیک، بارهای آبمیوه) می‌باشد.
- کارگران خلاق در صنایع با تکنولوژی بالا معمولاً دارای زمینه‌های قومیتی و نژادی مختلفی هستند و مکان‌هایی را ترجیح می‌دهند که این تنوع را باز تاباند. امکانات اقتصادی خلاق (امکانات فضای باز و امکانات مربوط به سبک زندگی) به خودی خود دارای اهمیت نمی‌باشند. بلکه علائم و شواهدی از یک محیط متنوع، حمایت کننده، همساز با جوانان و جوان پسند (youth-friendly) ارائه می‌دهند. اعضای گروه‌های هدف مکان‌هایی که به راحتی بتوانند با آنها هماهنگ شوند و ساختار حمایت کننده‌ای از همکاران و دوستان را به وجود آورند را ترجیح می‌دهند. ریچارد فلوریدا بر رابطه مثبت بین خلاقیت تکنولوژیکی (با میزان نوآوری در منطقه و صنایع تکنولوژی اندازه گرفته می‌شود) و خلاقیت فرهنگی با شاخص بوهمین (Bohemian) اندازه گرفته می‌شود که آن نسبت منطقه‌ای از هنرمندان، موسیقیدان‌ها و تولیدکنندگان فرهنگی است، صحنه می‌گذارد. فلوریدا پیشنهاداتی را برای موفقیت در دوران خلاق ارائه می‌دهد:

- استفاده از پتانسیل انسانی هر شخص
  - سرمایه گذاری در « زیرساخت خلاق » و آموزش
  - ایجاد یک جامعه واقعا باز
- مطالعات فلوریدا و همکاران نتایج زیر را در برداشت: به نظر می‌رسد که افراد مستعد و تلنت بیشتر جذب امکانات فرهنگی می‌گردند تا امکانات تفریحی یا اقلیم. البته ذکر این نکته مهم است که اعضای گروه‌های هدف تمایز مشخصی بین تفریحات فعال و پرشور فضای باز و ورزش‌های دارای تماشاچی مانند بیس بال و فوتبال حرفه‌ای قائل بودند. آنها مشخصاً ابراز داشتند که جذب مکان‌هایی با سطح بالایی از تفریحات فعال فضای باز می‌گردند. تلنت بیشترین ارتباط و وابستگی را با شاخص تنوع دراد. افراد مستعد و تحصیلکرده جذب مکان‌هایی می‌گردند که از تنوع بالای دموگرافیک برخوردار باشند. دارای سطح بالایی از باز بودن و موانع نسبتاً کم برای ورود باشند. در تجزیه و تحلیل بیشتر (بوسیله Path Analysis) بین متغیرهای گوناگون، فلوریدا چهار نتیجه مشخص از مطالعاتش می‌گیرد:

- تلنت قویا با صنایع‌های - تکنولوژی ارتباط دارد.
- تنوع هم با تلنت و هم با صنایع‌های تکنولوژیکی ارتباط دارد.
- تأثیرات متغیرهای دیگر، مانند جذابیت و یا میزان امکانات دیگر، ضعیف و منفی می‌باشند.

- رشد استعدادها در جامعه با متوسط درآمد رابطه مستقیم و مثبتی دارد. بنابراین تنوع فقط یک هدف اجتماعی نیست، بلکه مستقیماً دارای مزایای اقتصادی نیز می‌باشد. درآمد همچنین با امکانات فرهنگی، جذابیت و ارزش‌های متوسط خانوادگی و صنایع تکنولوژیک ارتباط دارد. فلوریدا از بررسی‌های بیشتر چنین نتیجه می‌گیرد که تلنت و تکنولوژی بصورت مشترک بر زندگی مناطق خلاق تأثیر می‌گذارد. [6].
- ریچاد فلوریدا در تئوری سرمایه خلاق بیان می‌دارد که رشد اقتصادی از انتخاب معیار مکانی (طبقه خلاق)^۱ ایجاد می‌گردد و آنها مکان‌هایی را ترجیح می‌دهند که دارای تنوع، تلرانس و بر روی ایده‌های جدید و باز باشند. فلوریدا همچنین معیارهای شکل دهنده تصمیم‌گیری مکانی مردم خلاق را اینچنین بر می‌شمرد (جدول شماره 1):

جدول 1- معیارهای مکانی طبقه خلاق از نظر فلوریدا

ردیف	معیار مکانی	تعریف
1	بازار گسترده کار	جستجوی افراد برای فضایی گسترده که امنیت شغلی خود را بیمه کنند
2	سبک زندگی	قرارگرفتن کیفیت مکانی در برابر کیفیت زندگی
3	تعاملات اجتماعی	مکان‌هایی فراتر از منزل و محل کار که روابط اجتماعی و همنشینی، گفتگو، تعامل با مردم و روابط دوستانه در آن فضا راحت‌تر اتفاق می‌افتد (پارک، رستوران و...)
4	تنوع	فضاهایی که می‌توان در آن تنوع فرهنگی، قومی، نژادی را دید
5	اصالت	آنچه که اهمیت انجام آن برای مدیران شهری مهم‌تر است (اجرای موسیقی محلی مهم‌تر از مرکز خرید)
6	هویت	تبدیل شدن مکان به بخش مهمی از یک موقعیت برای افراد که در مکانی فعالیت می‌کنند
7	کیفیت مکان	دادن بازه‌ای از گزینه‌های باکیفیت مکان به مردم در مراحل مختلف زندگی‌شان

مأخذ: نگارنده، برگرفته از (Tajudeen, I (2008)

برنامه‌ریزی شهر خلاق از نگاه چارلز لاندری

در سال 1995، چارلز لاندری و فرانکو بیانچینی کتاب شهر خلاق (The Creative City) را به عنوان بیانیه روشن نظریه شهر خلاق منتشر کردند. ایده شهر خلاق پاسخی به مشکلات شهری در بحران بین‌المللی در جریان انتقال به اقتصاد جهانی و صنعتی بود. ایدئولوژی آنها در پی تغییر رویه برنامه‌ریزی سنتی (بر مبنای راه‌حل‌های کالبدی) به سوی ارتقای محیط‌های شهری و تقویت جو خلاقیت و «زیرساخت‌های نرم» از طریق همکاری‌های جدید بود. در تعریف لاندری زیرساخت‌های نرم به چگونگی آشنایی و تبادل ایده‌ها بین مردم نظر دارد و زیرساخت‌های لازم گونه‌ای از توسعه کالبدی و مکان‌سازی را تشویق می‌نماید که تقویت‌کننده ارتباطات بین مردم باشد. در راستای تبدیل شدن به شهری خلاق، لاندری و فرانکو بیانچینی حامی برنامه‌های شدند که اهم موضوعات آن به شرح زیر است:

- از بین رفتن موانع خلاقیت، موانعی که به دلیل سیستم پیچیده اداری (بوروکراسی) بدتر نیز شده‌اند،
- بازبینی عمیق موفقیت‌ها یا شکست‌های سازمانی،
- تشخیص کاتالیزورها مانند توانایی‌های خلاق افراد (به عنوان مثال مهاجران)
- تعادل بین جهانی شدن (Cosmopolitanism) و محلی‌گرایی،
- ارتقاء و توسعه فضا برای مردم و پروژه‌های خلاق،

¹Creative Class

- تفکر مجدد درباره مدیریت شهری.

در مثال هایی که از برنامه ریزی و حکمرانی شهر خلاق در اروپا آورده شده افزایش آگاهی در مورد مسائل محیطی و توسعه فضاهای سبز شهر و فراهم کردن مکان هایی برای مشارکت اجتماع را شامل می گردد. در راستای فراهم آوردن یک چارچوب ملموس تر برای عمل برای برنامه ریزان، لاندردی در سال 2000 کتاب «شهر خلاق، جعبه ابزاری برای نوآوران شهری» را چاپ نمود. ویرایش دوم این کتاب نیز در سال 2008 چاپ شد. در این اثر، لاندردی راه هایی را برای تفکر و عمل خلاقانه در برنامه ریزی ارائه می دهد. این کتاب راه ها و روش هایی برای فکر خلاقانه، برنامه ریزی خلاقانه و عمل خلاقانه ارائه شده است. از دیدگاه وی شهر آینده شهری خواهد بود که به آموختن و درس گرفتن از یافته ها و موانع نیاز دارد. شهر خلاق یا شهر آینده که لاندردی وضع می نماید واجد خصوصیات زیر می باشد:

* شهر خلاق به ترکیبی از زیرساخت های نرم و سخت احتیاج دارد،

* شهر خلاق تقویت کننده ارتباطات بین مردم است،

* شهر خلاق از سطح بالایی از امکانات و کیفیات برخوردار است،

* شهر خلاق حامی « فضای سوم » است. فضای اول خانه، فضای دوم محیط کار و فضای سوم جاییست که مردم می توانند در آنجا می توانند با هم باشند، چنین فضاهایی احتمالاً ترکیبی از فضاهای آرام و مهیج هستند و در آن ها به فضاهای سبز و کیفیت زیبایی توجه خاصی شده است، شهر خلاق به لحاظ تکنولوژی پیشرفته است،

* شهر خلاق، حالت متعادلی بین جهانی شدن و حفظ ارزش های محلی می باشد،

* شهر خلاق هم به متفکران و خلاقان پویا و هم به اجراکنندگان ایده ها نیاز دارد،

* شهر خلاق به زیر ساخت های هوشمند فرمال و غیر فرمال در سطح وسیع نیاز دارد،

* شهر خلاق، شهری باز می باشد که فضاهای مربوط به افراد و مردم غیر معمولی نیز امکان وجود و فعالیت دارند،

در شهر خلاق پیوندهای قوی ارتباطی در خود شهر و بین شهر و جهان خارج تاسیس شده که این امر خود به توسعه فرهنگ کارگشایی و تاسیس و راه اندازی کمپانی ها کمک می نماید .

از دیدگاه لاندردی، پیش زمینه ها و معیارهایی برای یک شهر در راستای اینکه آن شهر حقیقتاً خلاق باشد نیاز است. از جمله آنها می توان محیط هیجان آور، امنیت، آزادی از مزاحمت و نگرانی را برشمرد. شهرها با برخی از این معیارها می توانند خلاق باشند، لیکن عملکرد آن ها در صورت وجود 7 معیار زیر بهترین خواهد بود:

ایده های فوق هر دو پاسخی به انتقال به اقتصاد بعد صنعتی می باشد. هر دو ایده از هم متمایز بوده لیکن می توانند در یک زمان هر دو درست باشند به عبارت دیگر یکدیگر را رد نمی کنند ایده فلوریدا حمایت کننده اقتصاد خلاق از طریق افزایش قدرت جذابیت یک مکان برای کشاندن طبقه خلاق به آن مکان به عنوان تولید کنندگان خلاقیت می باشد. لاندردی در مورد راه های نوآوری در عمل برنامه ریزی و حکمرانی برای تشکیلات اجرایی یک ناحیه در راستای پرورش محیط های شهری زاینده فعالیت ها و همکاری های خلاق بحث می نماید. تئوری لاندردی به دلیل محور قرار دادن کیفیت های مکان به عنوان قدرت جذابیت یک مکان از اهمیت خاصی برخوردار است [6].

معیارهای مکانی خلاق از منظر چارلز لاندردی

لاندردی تشویق به ایجاد زیر ساخت های توسعه کالبدی و مکان سازی می نماید که تقویت کننده ارتباطات بین مردم می باشد و برای این مهم با استفاده از ایده مکان سوم الدنبرگ بیان می دارد که شهر خلاق معیارهای یک مکان سوم را مورد نیاز خود می -

داند، جایی که مردم بدون دغدغه به ایجاد روابط اجتماعی و داشتن تعامل با یکدیگر مشغول هستند. فضای خلاق در جایی میسر می‌باشد که مردم بیشترین حضور را بدون اجبار و با علاقه در آنجا دارند.

همچنین وی بر اهمیت مراکز شهری به عنوان "مکان خنثی" کمک کننده به خلاقیت تأکید می‌کند زیرا بیشتر از سایر نقاط شهر می‌توان ناهمگونی و تنوع اجتماعی را در آن تجربه کرد. از نظر او چالش شهر خلاق، فراهم نمودن مکان‌های منعطف برای تعاملات است هم در قالب فضاهای حقیقی و هم مجازی صورت می‌گیرد. لانداری در خصوص امکانات شهری بیان می‌دارد که هر چند امکاناتی مانند زیبایی شهر، سلامت، حمل و نقل، امکانات خرید، تمیزی پارک‌ها مهم است ولی 3 معیار از همه بیشتر اهمیت داد:

*ظرفیت تحقیق *منابع اطلاعات *امکانات فرهنگی.

لانداری در کتاب شهر خلاق می‌نویسد: بطور کلاسیک، هنرمندان در نواحی جالب توجه که هنوز کیفیت پایین دارند و ارزان هستند و تا حد ممکن به مرکز شهر نزدیک می‌باشند، انباشته می‌شوند. وی برای بیان محیط خلاق اینگونه بیان می‌دارد که: مجموعه‌ای از ساختمان‌ها، بخشی از یک شهر، یک شهر کامل یا یک منطقه که شامل پیش نیازهای ضروری در قالب زیر ساخت-های "سخت" و "نرم" برای تولید جریانی از ایده‌ها و ابداعات می‌باشد. این محیط یک بستر کالبدی است که در آن افراد علمی، تحصیلکرده، هنرمند افراد اجرایی و... می‌توانند در یک بستر چند فرهنگی فعالیت نمایند و منجر به خلق و تولید محصول جدید می‌شوند که از نظر اقتصادی هم کاملاً مؤثر است. همچنین از دیدگاه چارلز لانداری عوامل جذب گروه خلاق: 1- تلرانس، 2- هویت، 3- فضاها و امکانات شهری می‌باشد.

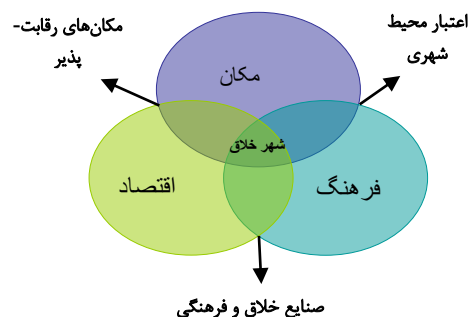
مزایای تحقق شهرخلاق

کسب برند شهر خلاق دارای مزایای فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی است چرا که معرفی شهر در سطح بین المللی منجر به ورود گردشگران و سرمایه‌گذاران برای بازدید و استفاده از ظرفیت‌های شهر خلاق خواهد شد. خلاقیت، تکنولوژی توسعه محور و تعامل از ویژگی‌های شهر خلاق است؛ از این رو شهرهایی که برای کسب این برند، داوطلب می‌شوند باید از دید سازمان یونسکو صاحب خلاقیت و نوآوری‌هایی در حوزه‌های مختلف باشند. ادبیات، صنایع دستی، سینما، هنرهای رسانه‌ای، آشپزی و صنایع خوراکی، طراحی شهری و معماری و موسیقی از حوزه‌های مورد نظر سازمان یونسکو برای اعطای این نشان است. نظریه شهر خلاق توان بالقوه‌ای را برای تقویت و بازسازی فرهنگ محلی، هویت و کیفیت زندگی ارائه می‌کند [12].

بیشتر ادبیاتی که در زمینه شهرهای خلاق و نوآور نگارش یافته‌اند، نه تنها به نقش خلاقیت در رشد و شکل‌دهی به شهر پرداخته‌اند، بلکه بیشتر بر این تأکید دارند که با حذف محدودیت‌ها و موانع (فیزیکی، اجتماعی و فرهنگی و ...) از شهرها، خلاقیت به نیروی محرکه رشد و توسعه اقتصادی شهرها، مناطق و ملت‌ها تبدیل خواهد شد. مفهوم شهر خلاق، مفهومی متنوع و وسیع است. در یک مفهوم شهرهای خلاق شهرهایی هستند که قادرند راه حل‌های جدیدی برای مشکلات روزمره‌شان ارائه دهند. مفهوم دیگر شهرهای خلاق بر تولیدات فرهنگی متمرکز است. یعنی تولید کالا و خدمات فرهنگی با فعالیت‌هایی در ارتباط قرار می‌گیرند که مرکز خلاقیت به حساب می‌آیند. مفهوم دیگر بر ظرفیت و توانایی شهر بر جذب سرمایه انسانی خلاق تأکید می‌کند. در بسیاری از متون مربوطه، به شهر خلاق فهم پایداری و پویایی‌های جریان کاربرد دانش مورد تأکید قرار گرفته است. مفهوم شهرهای خلاق با بسیاری از مفاهیم دیگر پیوند خورده است. از جمله آن می‌توان به صنایع خلاق، صنایع فرهنگی، فعالیت‌های فرهنگی و فعالیت‌های هنری شهر و اقتصاد دانایی اشاره کرد [8]. صنعت شهرها و مناطق خلاق مشتمل به صنایع فرهنگی، چند رسانه ای و خدمات برتر و در مقیاس حوزه های محلی بیشتر در صنایع سنتی و بومی خلاصه می شود.

فضا و خلاقیت

ارتباط قوی بین فضا و خلاقیت وجود دارد. افراد خلاق نیاز به فضایی برای زندگی، کار، الهام بخشی و نمایش کارهای خود دارند. با ایجاد فضاهای با ثبات و مطمئن برای هنرمندان، افراد و کسب و کارهای خلاق مجبور به جابجایی و مهاجرت نمی‌شوند که خود می‌تواند تهدیدی برای بقا، خلاقیت و نوآوری باشد. بنابراین فراهم کردن فضاهای با ثبات و اطمینان بخش برای این افراد ضروری است. در این میان فضاهای عمومی می‌توانند نقش بسیار مهمی را به عهده داشته باشند.

شکل 1- چشم انداز شهر خلاق

فضاهای عمومی موتور محرکه شهر خلاق

فضای عمومی از ویژگی‌ها و مزایایی برخوردار است که می‌تواند نقش بسیار مهمی در ایجاد شهر خلاق داشته باشد. سر زندگی، تنوع، هویت دهی، جذابیت، ارزش‌های اقتصادی و مشارکت و به دنبال آن ارتقای کیفیت زندگی شهروندان از جمله مزیت‌های یک فضای عمومی می‌باشند. در این قسمت به نقش هر یک از این مزیت‌ها به عنوان بستری در ایجاد شهر خلاق پرداخته می‌شود.

فضاهای عمومی به عنوان بستری برای بروز خلاقیت در شهر نیاز به مدیریت صحیح و برنامه ریزی مدون دارد. افزایش خلاقیت عمومی در گروهی تجربه رویدادهای خلاقانه مردم شهر است. بدین ترتیب، فضاهای عمومی و جمعی در شهر ظرف مناسبی برای خلق این گونه اتفاقات در محیط‌زیست انسان‌ها محسوب می‌شود.

عناصر کلیدی شهر خلاق

عناصر کلیدی که برای پدید آمدن شهرهای خلاق مطرح شده‌اند بدین قرارند: شبکه‌ای از تولیدکنندگان منطقه‌ای، بازار نیروی کار محلی؛ یعنی تکنسین‌ها و کارگران خلاق که در یک منطقه استقرار دارند و می‌توانند در شکل‌گیری توسعه خلاقیت در شهر و منطقه اثر گذار باشند و رقابت و همکاری بین مجموعه‌ای از شهرها که بتوانند عنصر خلاقیت را به منطقه و شهر تزریق کنند [7]. افزون بر این، از جمله ویژگی‌های شهر خلاق این است که مکانی جذاب برای کارگران و زندگی شهروندان خود (به ویژه نسل جوان)، مکانی جذاب برای گردشگران، توانمند در شکوفایی بخش‌های مختلف اقتصادی (از راه به کارگیری فناوری و مدیریت صحیح آن) و همچنین مرکز جذب بنگاه‌های مختلف اقتصادی نو ظهور (خوشه‌ها و مراکز تحقیقاتی به ویژه در زمینه فناوری برتر) باشد. بر همین اساس راهبرد شهر خلاق، ایفای نقش رهبری در بین تمام اجزای سیستم شهری است و طوری جهت‌گیری شده تا

شاخص سرزندگی خلاق:^۲

مشارکت عمده ترین سنجش شهر خلاق می باشد. این شاخص سلامت اقتصاد خلاق نسبت به معیارهای ملی بر اساس اشتغال و مشارکت مربوط به هنر اندازه گیری می کند. که شامل سرمایه گذاری های انتفاعی و غیرانتفاعی در حوزه هنر می باشد.

شاخص خلاقیت اروپا:^۳

به درخواست اتحادیه اروپا توسط گروه مشاوران صنایع خلاق درباره نقش فرهنگ در خلاقیت ایجاد شده که با تمرکز بر ابعاد فرهنگی به تعدادی از فاکتورها توجه نموده است: * آموزش در مدارس هنر، * اشتغال فرهنگی، * نفوذ فرهنگی، * سهم اقتصادی صنایع فرهنگی، * مشارکت فرهنگی، * ارائه فرهنگی، * حمایت مالی و مقرراتی جهت آفرینش. در مجموع این شاخص ها نشان از گستردگی بسیار زیاد پایه شاخص های خلاق است [12].

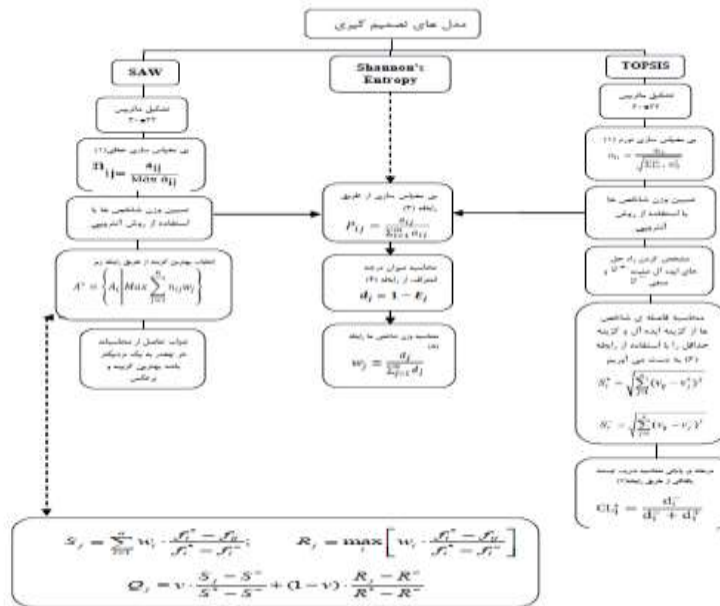
روش تحقیق

آنچه یک تحقیق و نتایج آن را معتبر می سازد، بکارگیری مناسب ترین روش برای انجام آن می باشد. روش این تحقیق از نظر جمع-آوری اطلاعات کمی و از نظر هدف کاربردی، از حیث فرآیند انجام توصیفی-تحلیلی است. با شناخت شاخص ها و رتبه بندی آنها در سطح مناطق 22 گانه کلان شهر تهران می توان مدیریت و برنامه ریزی بهتری را اعمال کرد. بررسی شاخص های مکانی تحقق شهر خلاق در این مناطق و نحوه پراکنش آنها، سبب می شود تا عدم تعادل و توازن در توزیع امکانات و برخورداری، بهتر نمایان شده و برنامه ریزی جهت بهبود و اولویت های برنامه ریزی به نحو مطلوبی محقق گردد. امروزه برای سنجش وضعیت یک جامعه از معیارها و مدل های مختلفی استفاده می شود. اندازه گیری شاخص های شهر خلاق و استفاده از مدل های کارآمد از مطلوب ترین و مناسب ترین راه های سنجش سطح برخورداری در شهر تهران است. در این پژوهش جهت رتبه بندی مناطق شهری تهران از دو تکنیک TOPSIS و SAW استفاده شده و برای تعیین رتبه نهایی از روش COPLAND بهره گرفته شده است. نتایج رتبه بندی به تفکیک تکنیک های مربوطه و رتبه بندی نهایی در ادامه آورده شده است.

² Creative Vitality Index.

³ European Creativity Index

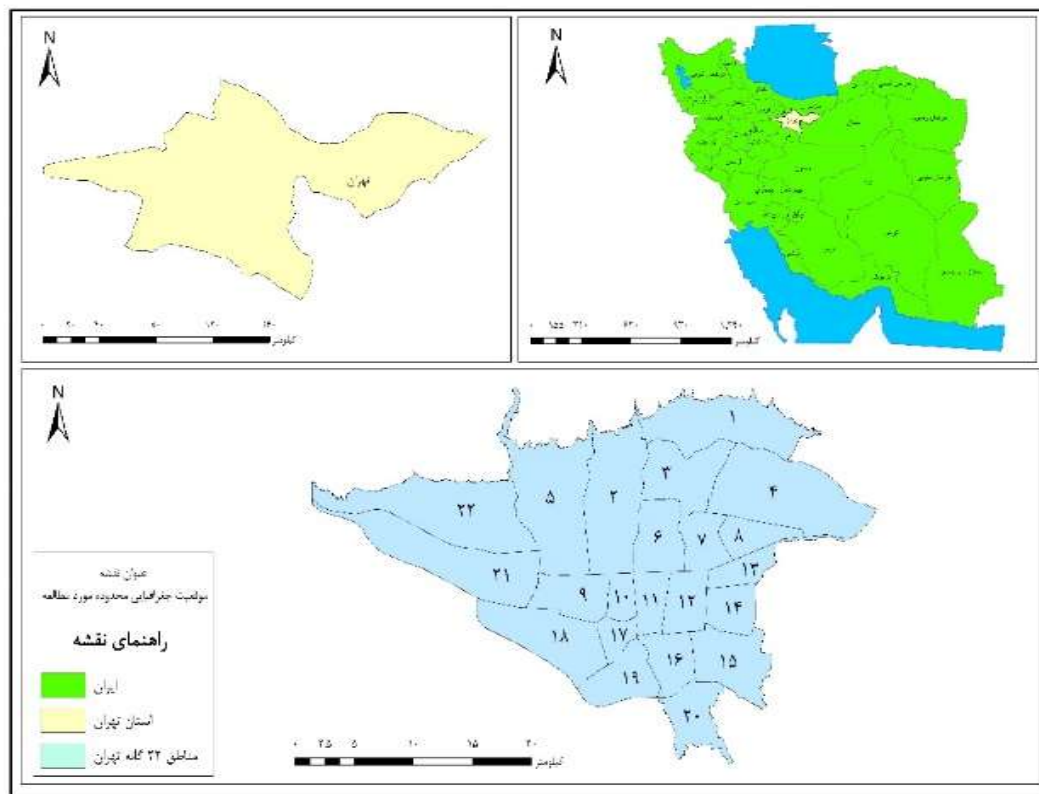
شکل 3- فرایند فرآیند انجام مدل های SAW & TOPSIS

معرفی محدوده مورد مطالعه

تهران بزرگترین و مهم ترین شهر و پایتخت ایران و مرکز استان تهران می باشد. جمعیت آن بیش از هشت میلیون نفر می باشد که رتبه بیست و هشتم شهرهای پرجمعیت جهان را داراست. مساحت این شهر 730 کیلومتر مربع که با حریم آن به دو هزار کیلومتر مربع مساحت می رسد و به لحاظ مساحت در رتبه بیست و پنجم کلان شهرهای دنیا قرار دارد. این بزرگی و موقعیت ویژه سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و جغرافیایی آن و تمرکز امکانات در مقایسه با سایر نقاط کشور، سبب شده بسیاری از مردم از سایر نقاط کشور برای کار، تحصیل، درمان، انجام امور اداری، خرید و فروش کالا و تفریح به این شهر آمده و تدریجاً در آن ساکن شوند. 11 درصد جمعیت کشور، 24 درصد جمعیت با تحصیلات عالی کشور، 26 درصد تولید ناخالص ملی، 14 درصد بودجه عمرانی کشور، 26 درصد بودجه جاری دولت، 38 درصد امکانات رفاهی و آموزشی و 26 درصد امکانات درمانی کشور و همچنین ساختار اداری ایران در این کلان شهر متمرکز شده است. جامعه آماری تحقیق حاضر، مناطق 22 گانه کلان شهر تهران می باشد. که در هریک از مناطق مقادیر مربوط به شاخص های مورد بررسی با مطالعه اسناد مرکز آمار ایران و جمع آوری اطلاعات در حیطه پژوهش حاضر قرار گرفته است.

شکل 4- موقعیت محدوده مطالعه و مناطق بیست و دو گانه در تهران

یافته‌ها

بررسی وضع موجود شاخص‌های اماکن عمومی

با استفاده از داده‌های مرکز آمار به استخراج شاخص‌های مورد نظر پرداخته پرداخته شد و در جداول 3 و 4 به تفکیک مناطق آورده شده است. با استفاده از این داده‌ها سعی در شناخت وضع موجود شاخص‌های مورد مطالعه در مناطق 22 گانه و همچنین به سطح‌بندی مناطق شهری شده است تا تفاوت مناطق را به خوبی شناخت و مناطق نامناسب در جهت تحقق شهر خلاق شناسایی شوند. شاخص‌های مورد نظر در این مقاله مربوط به موضوع زیرساخت‌های مکانی شهر خلاق می‌باشد. این شاخص‌ها در دو دسته زیرساخت‌های عمومی و زیرساخت‌های اختصاصی دسته‌بندی می‌شوند. در جدول شاخص‌های اماکن عمومی و زیرساخت‌های اولیه مکان در 5 دسته به شرح اماکن تفریحی، اماکن کسب و کار، اماکن بهداشتی- درمانی، اماکن اقامتی- پذیرایی، اماکن حمل و نقل و ترافیک دسته‌بندی شده‌اند.

جدول 3- بررسی شاخص های اماکن عمومی و اولیه مکان

اماکن حمل و نقل و ترافیک	اماکن اقامتی پذیرایی	اماکن بهداشتی درمانی	اماکن کسب و کار	اماکن تفریحی	منطقه
115	6	145	131	152	تهران 1
101	28	15	161	303	تهران 2
53	24	30	491	400	تهران 3
32	12	16	111	541	تهران 4
101	13	54	111	182	تهران 5
70	16	18	211	122	تهران 6
11	49	12	401	27	تهران 7
36	11	27	181	123	تهران 8
120	11	12	711	273	تهران 9
30	2	30	161	121	تهران 10
19	40	84	541	301	تهران 11
18	18	30	152	84	تهران 12
12	11	16	302	313	تهران 13
27	145	54	162	81	تهران 14
12	151	18	543	18	تهران 15
30	301	12	181	121	تهران 16
84	162	271	122	27	تهران 17
3	542	12	272	12	تهران 18
8	182	30	152	18	تهران 19
18	122	54	302	24	تهران 20
12	272	181	162	25	تهران 21
27	121	12	263	63	تهران 22

بررسی وضع موجود شاخص های اماکن اختصاصی

شاخص های اختصاصی مکان یا همان زیرساخت های مکانی اختصاصی در تحقق پذیری شهر خلاق عوامل مختلفی را شامل می شوند در این بخش نیز همانند بخش قبلی با استفاده از داده های مرکز آمار به استخراج شاخص های مورد نظر پرداخته پرداخته شد با استفاده از این داده ها سعی در شناخت وضع موجود شاخص مورد مطالعه در مناطق 22 گانه و همچنین به سطح بندی مناطق شهری شده است تا تفاوت مناطق را به خوبی شناخت و مناطق نامناسب در جهت تحقق شهر خلاق شناسایی شوند. از این میان به شاخص های اماکن تاریخی، اماکن مذهبی، اماکن فرهنگی- هنری، اماکن آموزشی- پژوهشی، عناصر و مکان های نمادین شهری اشاره می شود.

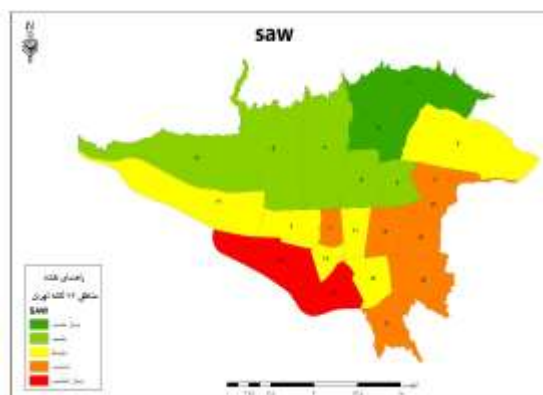
جدول 4- بررسی شاخص های اماکن اختصاصی و اولیه مکان

عناصر و مکانهای نمادین شهری	اماکن آموزشی- پژوهشی	اماکن فرهنگی- هنری	اماکن مذهبی	اماکن تاریخی	منطقه نام
92	11	118	111	35	تهران 1
125	16	89	117	14	تهران 2
76	16	89	47	16	تهران 3
50	19	31	37	20	تهران 4
99	60	69	256	11	تهران 5
55	36	65	299	19	تهران 6
34	41	11	122	6	تهران 7
20	51	145	252	28	تهران 8
33	11	15	28	24	تهران 9
70	30	30	53	12	تهران 10
92	16	16	32	13	تهران 11
21	54	54	101	16	تهران 12
76	18	18	70	49	تهران 13
50	12	12	11	11	تهران 14
99	27	27	36	11	تهران 15
55	12	12	120	2	تهران 16
34	30	30	30	40	تهران 17
20	84	84	18	18	تهران 18
33	3	3	79	7	تهران 19
700	8	8	47	20	تهران 20
92	30	30	37	14	تهران 21
21	60	60	27	1	تهران 22

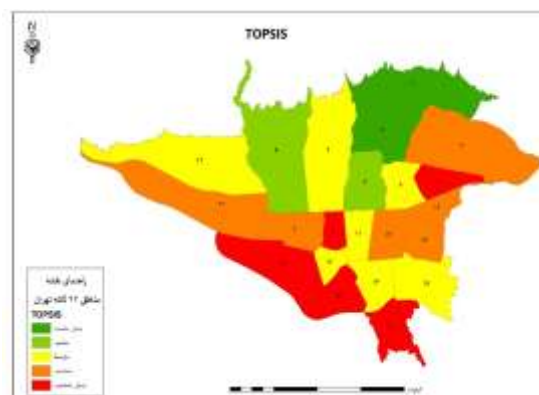
با شناخت شاخص ها و رتبه بندی آنها در سطح مناطق 22 گانه شهر تهران می توان مدیریت و برنامه ریزی بهتری را اعمال کرد. بررسی شاخص های شهر خلاق در بعد مکانی آن در مناطق و نحوه پراکنش آنها، سبب می شود تا عدم تعادل و توازن در توزیع امکانات و برخورداری، بهتر نمایان شده و برنامه ریزی جهت بهبود و اولویت های برنامه ریزی به نحو مطلوبی محقق گردد. امروزه برای سنجش وضعیت یک جامعه از معیارها و مدل های مختلفی استفاده می شود. استفاده از مدل های کارآمد از مطلوب ترین و مناسب ترین راه های سنجش سطح برخورداری یک جامعه است. بکار گیری مدل مناسب جهت سنجش و توزیع عادلانه شاخص های برخورداری مکان خلاق در میان مناطق شهری، یکی از راه های تحقق عدالت در تهران می باشد.

جدول 5- رتبه بندی مناطق شهری تهران براساس سطح برخورداری

SAW				TOPSIS			
رتبه	امتیاز SAW	منطقه	سطح برخورداری	رتبه	امتیاز TOPSIS	مناطق	سطح برخورداری
1	0.684	تهران 1	بسیار مناسب	1	0.694	تهران 1	بسیار مناسب
2	0.620	تهران 3		2	0.611	تهران 3	
3	0.510	تهران 6	مناسب	3	0.450	تهران 6	مناسب
4	0.487	تهران 5		4	0.385	تهران 5	
5	0.343	تهران 2		5	0.276	تهران 2	
6	0.324	تهران 22	متوسط	6	0.226	تهران 22	متوسط
7	0.301	تهران 7		7	0.181	تهران 16	
8	0.227	تهران 9		8	0.164	تهران 7	
9	0.272	تهران 21		9	0.157	تهران 11	
10	0.270	تهران 16		10	0.152	تهران 17	
11	0.265	تهران 17		11	0.152	تهران 15	
12	0.259	تهران 11	نامناسب	12	0.148	تهران 9	نامناسب
13	0.254	تهران 4		13	0.144	تهران 21	
14	0.245	تهران 14		14	0.143	تهران 12	
15	0.243	تهران 15		15	0.139	تهران 4	
16	0.241	تهران 13		16	0.112	تهران 13	
17	0.229	تهران 12	خیلی نامناسب	17	0.105	تهران 14	خیلی نامناسب
18	0.226	تهران 8		18	0.098	تهران 10	
19	0.208	تهران 10		19	0.089	تهران 8	
20	0.207	تهران 20		20	0.072	تهران 20	
21	0.185	تهران 18	خیلی نامناسب	21	0.067	تهران 18	خیلی نامناسب
22	0.165	تهران 19		22	0.044	تهران 19	

شکل 6- رتبه بندی با استفاده از مدل SAW

شکل 5- رتبه بندی با استفاده از مدل TOPSIS

جدول 6- رتبه بندی نهایی براساس روش COPLAND

COPLAND			
رتبه نهایی	امتیاز کپ لند	مناطق	سطح برخورداری
1	-19	تهران 1	بسیار مناسب
2	-18	تهران 3	
3	-15	تهران 5	مناسب
3	-15	تهران 6	
4	-14	تهران 2	
5	-11	تهران 22	متوسط
6	-8	تهران 7	
7	-6	تهران 21	
8	-4	تهران 4	
9	-1	تهران 17	
10	0	تهران 16	نامناسب
11	1	تهران 9	
11	1	تهران 11	
12	4	تهران 13	
13	7	تهران 14	
14	9	تهران 15	
15	11	تهران 8	بسیار نامناسب
15	11	تهران 12	
16	14	تهران 10	
17	16	تهران 20	
18	19	تهران 18	
19	21	تهران 19	

بررسی های حاصل از مدل های تصمیم گیری چند معیاره به کار گرفته شده در این پژوهش نشان می دهد که عدم توازن و تفاوت در شاخص های مورد نظر در مناطق 22 گانه شهر تهران در نوار شمالی تهران بصورت مناسب تر و به نسبت در نواحی جنوبی تر نامناسب می باشد. این بررسی در مدل های مختلف نتایج متفاوتی را نشان داد نتایج حاصله از رتبه بندی با استفاده از تکنیک saw مناطق 1 و 3 مناسب ترین مناطق و مناطق 18 و 19 به لحاظ شاخص های مورد بررسی در نامناسب ترین وضعیت به سر می برند (شکل شماره 7).

تفسیر نتایج سطح بندی و نحوه توزیع زیرساخت ها

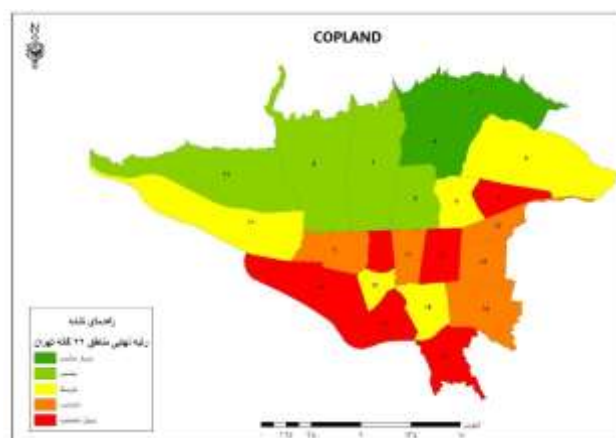
نتایج حاصل از تکنیک های بکار گرفته شده بیانگر این مورد است که مناطق 3 و 1 دارای وضعیتی بسیار مناسب و مناطق 18 و 19 دارای وضعیتی بسیار نامطلوب قرار دارند. همان طور که در نقشه شماره 2 پراکندگی سطوح برخورداری در شهر نشان داده

شده است مشاهده می‌کنیم که اصطلاحات بالای شهر و پایین شهر در امر زیرساخت‌های مکانی و برخورداری از آن نیز تأیید می‌شود، و شمال شهر دارای شرایط بهتری است.

اگرچه وجود تفاوت‌هایی در سطح شهرها در اکثر کشورهای دنیا امری طبیعی است اما در شهرهای جهان سوم، عامل اقتصادی تعیین کننده اکولوژی اجتماعی شهرهاست [3]. مناطق شهری کلان‌شهر تهران بیانگر فاصله طبقاتی زیاد در بین زیرساخت‌های مکانی است این امر با اهداف توسعه پایدار و عدالت فضایی - اجتماعی تناقض دارد. به عنوان نمونه در جداول 1 و 2 مشاهده می‌شود که در شاخص‌های زیرساخت‌های عمومی مناطق جنوب شهر دارای سطحی پایین‌تر است و یا در مناطق مرکزی شهر مانند منطقه 12 نسبت به مناطق دیگر را دارد.

نتایج حاصل از رتبه‌بندی با استفاده از مدل تاپسیس مناطق 1 و 3 از میان 22 منطقه مناسب‌ترین وضعیت را دارند و درحالی‌که مناطق 18 و 19 و 20 از مناطقی هستند که وضعیت بسیار نامناسبی دارند. با توجه به اینکه هر یک از تکنیک‌های تصمیم‌گیری رتبه‌های متفاوتی به گزینه‌ها داده اند برای دستیابی به یک رتبه نهایی باید با روش کپ لند به نتیجه برسیم. یافته‌های حاصل از رتبه‌بندی نهایی نشان از شرایط مناسب منطقه یک و سه تهران، و شرایط نامناسب منطقه 18 و 12، 10، 20، 19 را دارد.

شکل 7- رتبه‌بندی نهایی مناطق شهری تهران

بنابراین با مقایسه این موارد درمی‌یابیم که تفاوت‌های ناشی از شاخص‌های زیرساخت عمومی و اختصاصی در بخش زیرساخت‌های عمومی و شکاف فضایی عدالت اجتماعی را آشکارتر می‌سازد. از این رو به منظور خروج از بحران تشدید شکاف برخورداری باید در جهت دستیابی به شهر خلاق در وهله نخست اختلاف میان مناطق برداشته شود تا در تمام مناطق شهری با حداقل نابرابری‌ها از سیاست‌های متفاوت در برخورد با این موضوع بهره برد.

اولویت در برنامه‌ریزی‌ها بیانگر این مورد است که ابتدا باید مناطق نامناسب را در نظر گرفت و سعی در بهبود شرایط این مناطق داشت، تا بتوانند با بهبود شرایط، خود را به مناطق متوسط برسانند و در این صورت همچنان با مهم شمردن بهبود شرایط مناطق متوسط نیز سعی در کاهش شکاف و نابرابری شود. از جمله موارد پیشنهادی برای بهبود وضعیت مناطق در حال و آینده این است که به تهیه طرح‌های جامع و تفصیلی بر محور تحقق شهر خلاق اقدام شود. مبحث تحقق خلاقیت باید از مناطق و نواحی شهری آغاز گردد و به سایر مناطق و نواحی شهری تسری یابد لذا توجه به طرح‌های موضوعی - موضعی بر محوریت طرح تفصیلی و باز اندیشی در رویه‌های جاری با تأکید بر تحقق خلاقیت اهمیت بسیاری دارد. رعایت استانداردهای کاربری زمین، تحلیل سرانه‌ها و امکانات با در نظرگیری جمعیت، مزیت نسبی مناطق شهری و ایجاد قطب‌های خلاقیت در مناطق همگی می‌توانند در راستای

مدیریت توسعه شهری نقش داشته باشند. از آنجا که یکی از مهمترین ارکان توسعه شهری خلاق مبحث زیرساخت های مکانی است. اولویت سنجی اماکن و تأثیر آن بر تحقق خلاقیت نیز می تواند برنامه ها و اقدامات جاری را با نتایج مؤثرتری همراه سازد.

نتیجه گیری

فلسفه وجودی شهر خلاق این است که همیشه در یک مکان پتانسیل های خلاق وجود دارد. لیکن باید شرایط به گونه ای باشد که مردم فکر کنند، برنامه ریزی نمایند و در استفاده از فرصت های موجود آمده، ابتکار عمل داشته باشند و مسائل شهری مهار نشدنی را اداره نماید. این امر تقویت شاخص های مدنظر و مورد بررسی را در مناطق مورد بررسی با در نظرگیری معیارهای مکانی اصلی و موثر بر تحقق شهر خلاق در مناطق دنبال می نماید. تدوین و تصویب و رعایت استانداردهایی برای هر منطقه و رعایت آنها در این زمینه باعث اثر مستقیم بر بهبود شاخص های مورد بررسی می شود و در راستای کاهش شکاف و ناموزونی مناطق شهری ایراد می شود. بنابراین بهتر است که برای هر منطقه برنامه مشخصی در این زمینه داشته باشیم. شهر خلاق مفهومی بسیار گسترده و تحت تأثیر عوامل بسیار زیادی می باشد که محدود کردن آن به پاره ای از عوامل همانقدر خطرناک است و نتایج را از حقیقت دور می کند که بالا بردن تعداد شاخص ها همانقدر حقیقت علمی را آشکارتر می سازد. لذا وسعت نظری و عوامل مؤثر بر آن از دیدگاه های متفاوت دارای دسته بندی های مختلفی بوده و قابل تحدید نیست. در پژوهش حاضر، تحقق شهر خلاق در مناطق 22 گانه بر اساس داده های مرکز آمار ایران در سال 1390 مورد ارزیابی قرار گرفت و با بهره گیری از تکنیک های تصمیم گیری چند معیاره سعی در شناخت و درک وضعیت موجود شاخص های زیرساخت مکانی از نظر شاخص های عمومی و اختصاصی شد. نتایج حاصل از به کارگیری دوتکنیک SAW & TOPSIS حاکی از سطح مطلوب وضعیت این شاخص ها در مناطق شمال شهر یعنی مناطق 1 و 3 و بدترین وضعیت شاخص ها در مناطق 18 و 19 می باشد. این سطح بندی برای ما اولویت های برنامه ریزی را مشخص می سازد.

مراجع

- [1] ابراهیمی، م. «نشست شهر خلاق: مفاهیم، سیاستها، مطالعه موردی از شهرهای موفق و ناموفق»، مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهر تهران، تیرماه، فرهنگسرای نیاوران، تهران، 1387.
- [2] خسروی، ن. اندیشه خلاق؛ شهر خلاق، نشریه شهرداریها، 1391.
- [3] تاج بخش، م. سؤال شهر خلاق منتخب یونسکو برای طراحی؛ نشریه شهرداریها، 1391.
- [4] شورت، ج و یونگ هیون، ک. شهرها و نظام اقتصادی، ترجمه ابوالفضل مشکینی، 1389.
- [5] اکبری مطلق، م. راهبردهای برنامه ریزی شهر خلاق از دیدگاه چارلز لاندری، سایت پژوهشکده شهرسازی و معماری، 1393.
- [6] پامیر، س. آفرینش مرکز شهری سرزنده اصول طراحی شهری و بازآفرینی، ترجمه مصطفی بهزادفر و امیر شکیبامنش، دانشگاه علم و صنعت ایران، تهران، 1389.
- [7] رفیعیان، م. تقوایی، ع.ا. خادمی، م. علی پور، ر. بررسی تطبیقی رویکردهای سنجش کیفیت در طراحی فضاهای عمومی عمومی شهری. نشریه علمی - پژوهشی انجمن علمی معماری و شهرسازی ایران - شماره 4، (35-43)، 1391.
- [8] مشکینی، ا. حاتمی نژاد، ح. مهد نژاد، ح. پرهیز، ف. شهر خلاق الگویی نوین برای توسعه دانش بنیان در حوزه مدیریت شهری، آراد کتاب، صص 185-172، 1393.
- [9] مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهر تهران، شهر خلاق "مبانی نظری و شاخص ها"، دانش شهر، 1392.
- [10] برک پور، ن. و اسدی، ا. مدیریت و حکمروایی شهری، انتشارات دانشگاه هنر، تهران، چاپ دوم، 1390.
- [11] رفیعیان، م. بمانیان، م. ر. رفیعیان، مج. شناسایی پهنه های زمینه ساز توسعه خلاق در بافت های فرسوده با رویکرد گردشگری در برنامه ریزی شهری، مجله مدیریت شهری، شماره 25، صص (235-257).
- [12] - Montgomery, J. R. Café culture and the city: the role of pavement cafes in urban public social life, journal of urban Design, 2(1).pp.93-116. 1997.

سومین کنفرانس سالانه پژوهش های معماری، شهرسازی و مدیریت شهری

The third annual conference for research in architecture, urban planning and urban management

- [13] -Montgomery, "Making a city: Urbanity, Vitality and Urban Design, journal of Urban Design, 3, pp93-116. 1998.
- [14] - Florida, Richard .The Rise Of Creative class, New York, Basic Books. 2002.
- [15] Tajudeen, I. JENESYS Program Report, Conference of Urban Community Development Inspired by Culture: The Potential of Creative Cities, July 29 – August 7, Published by The Japan Foundation.p60. 2008.